

Hällristningar vid Smålandskusten

Rengöring och dokumentation 2007-2008

Fortsättning på RANE-projektet i Kalmar län

Magnus Petersson

KALMAR LÄNS MUSEUM
Rapport 2009:1

Hällristningar vid Smålandskusten

Rengöring och dokumentation 2007-2008

Fortsättning på RANE-projektet i Kalmar län

Författare	Magnus Petersson
Foto	Magnus Petersson och Cecilia Ring om inte annat anges
Copyright	Kalmar läns museum
Redaktion	Per Lekberg, Seija Nyberg
Kartor	Publicerade i enlighet med tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Förlag	Kalmar läns museum
ISSN	I400-352X

Abstract

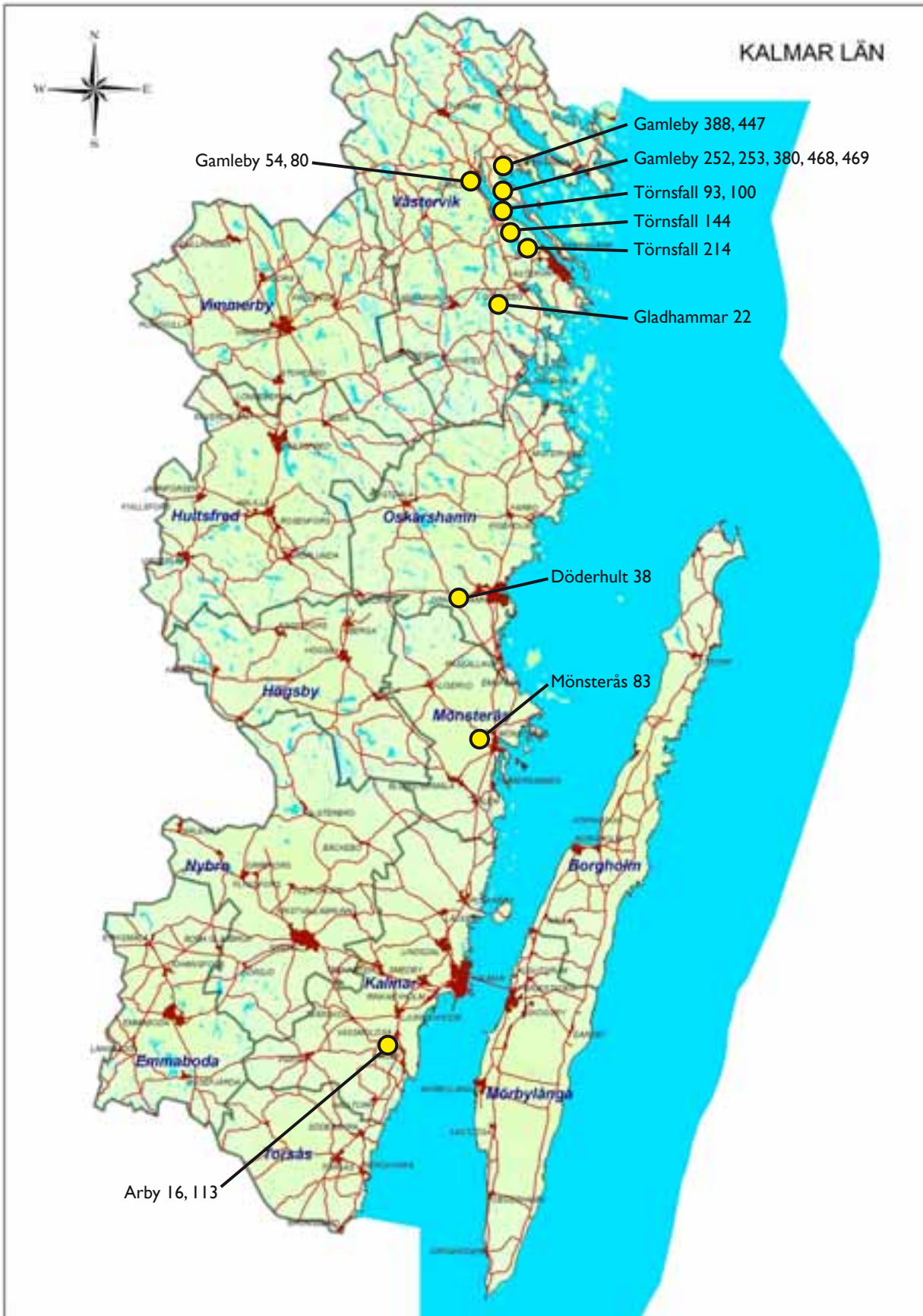
Keywords: Rock carvings, archaeological documentation, rubbing and plastic tracing techniques, damage recording, preservation, information.

Abstract: On commission by Kalmar County Administrative Board, staff from Kalmar County Museum have recorded rock carvings in the municipalities of Kalmar, Mönsterås, Oskarshamn and Västervik. 19 rock carving sites have been recorded by rubbing, plastic tracing techniques and photography and the results have been digitalized. The preserva-

tion status and damage situation of the sites has also been recorded. It is a prerequisite for good management to follow up the rate of degradation in the long perspective. This report also contains suggestions as to information strategies directed at facilitating public access to the sites.

Innehåll

Inledning	7
Bakgrund och syfte	9
Rengöring av ristningsytorna	11
Dokumentation	13
Vårdåtgärder	16
Lokalerna	17
Referenser	59
Tekniska och administrativa uppgifter	60

Karta över Kalmar län med undersökningsområdena markerade.

Inledning

På uppdrag av Länsstyrelsen i Kalmar län har Kalmar läns museum under 2007 och 2008 rengjort, dokumenterat och skadedokumenterat 19 hällristningslokaler i Västerviks, Oskarshamns, Mönsterås och Kalmar kommuner. Lokalerna ligger i framförallt i länets norra del, i socknarna Gamleby, Törnsfall och Gladhammar. I Oskarshamns kommun finns en känd hällristning i Lagmanskvarn, Döderhults socken. I Mönsterås kommun och socken finns en i Habbestorp. De för länet sydligaste hällristningar ligger i Glömminge, Arby socken i Kalmar kommun.

Arbetet med hällristningarna har gått ut på att rengöra hällarna och dokumentera dessa gällande motiv och skador. Inledningsvis tvättades hällarna med sprit varefter de övertäcktes med presenningar. Detta gjordes två gånger per häll under 2007. Försommaren 2008 avtäcktes hällarna varvid dess bildkonst kunde dokumenteras genom frottage och fotografering. Hösten 2008 gjordes en skadedokumentation av samtliga lokaler inom det aktuella projektet.

Fig 1. Skeppsfigurer vid Lagmanskvärn, Oskarshamns kommun.

Bakgrund och syfte

Figurristningar på hällar i Kalmar län har en tydlig koncentration till länets nordöstra del. Inom Västerviks kommungräns, ligger 30 av länets 33 kända lokaler fördelade på socknarna Gamleby, Gladhammar, Lofta och Törnsfall. Övriga ligger i Döderhults socken väster om Oskarshamn, i Mönsterås och i Arby socken söder om Kalmar.

Inom ramen för Rane-projektet i Kalmar län, som utfördes 2002-2005, koncentrerades arbetet till de 11 kända hällristningarna i Lofta socken. För dessa finns nu en arkeologisk dokumentation, skadedokumentation och vårdplaner. Dessutom har ett par av lokalerna gjorts tillgängliga för besökare genom skyltning, anläggande av parkeringsplats mm. (Se rapport av Schulze & Källström Alexandersson 2005.)

Initiativet till en fortsättning av Rane-projektet togs av Länsstyrelsen i Kalmar län och ett utkast till projektplan framställdes av Liselott Källström 31 maj, 2005. Syftet med projektet var att erhålla en likvärdig vårdinsats och dokumentation av länets övriga hällristningar och att det skall finnas arkeologisk dokumentation, skadedokumentation och vårdplan för samtliga hällristningar i Kalmar län.

I projektet fanns också förslag på en informationsinsats och att detta skulle inledas hösten 2008. Tanken är att några av de mest sevärda hällristningslokalerna skall skyltas och

med andra medel göras tillgängliga för besökare. Ambitionen är också att så småningom ta fram en informationsbroschyr över samtliga hällristningslokaler i länet. Information om ristningarna skall också finnas tillgänglig på Internet.

Dokumentation och vårdplaner har utformats för att i kombination med information om ristningarna kommer dels att göra hällristningarna mer tillgängliga och dels ge dem ett bättre skydd, vilket ökar chanserna att bättre bevara dem för framtiden.

Den arkeologiska dokumentationen har därför kompletterats med skadedokumentationer. För varje lokal har stenkonservator Eva Ernfridsson, Konserveringsvetaren, upprättat dokument gällande hällarnas status och utifrån dess skick och direkta miljö upprättat vårdplaner och förslag till lösningar kring informationsinsatser. Syftet med vårdplanerna är att ge underlag för att direkt och långsiktigt kunna verkställa de föreslagna vårdåtgärderna för de aktuella lokalerna. Det skall framhållas att skadedokumentationerna är leddokument för det framtida arbetet med att minska skadepåverkan och för att ristningarna skall kunna visas på sätt som är långsiktigt hållbara. För detta krävs återkommande och regelbundna insatser vars ansvar åvilar Länsstyrelsen men kan utföras av andra aktörer.

Fig 2. RAÄ 388, Gamleby socken, före övertäckning och tvätt. Foto från SO.

Fig 3. Samma som ovan med övertäckning. Foto från SO.

Rengöring av ristningsytorna

De flesta av hällristningsytorna var täckta med vegetation, främst olika lavar och mossor men i vissa fall även annan växtlighet. Försommaren 2007 rengjordes ristningsytorna från vegetationen. Mossa och annan växtlighet togs bort för hand eller sopades bort. Laverna behandlades sedan med hjälp av sprit efter att den först genomfuktats med vatten. Detta görs för att laven måste vara blöt när den behandlas för att kunna suga upp spriten ordentligt. Efter det att laven fuktats fick man vänta någon timme för att vattnet skulle absorberas. Sken solen över täcktes hällen med plastsäckar för att undvika dunstning. Till spritbehandlingen används denaturerad teknisk sprit 99 % etanol som blandats med vatten till 60-70 %. Denna sprit användes då den är ren och därmed ofarlig för den som skall utföra behandlingen och varken skadar berget, högre växter eller djur. Spriten sprayades eller penslades på hällen.

Efter att hällen spritats täcktes den behandlade ytan med svarta sopsäckar som skyddades med presenningar. Plasten gör så att spriten inte dunstar och håller ytan fuktig samt hindrar fotosyntesen. Efter ca ett halvår behandlades återigen hällarna med sprit och täcktes över.

Fig 4. Gamleby socken, RAÄ 388. Detalj med skeppsfigurer efter rengöring. Foto från NO.

När plasten togs bort efter ett år borstades ytorna försiktigt varefter de sköljdes med vatten för att få bort de lavar som lossnat varvid hällarna blev rena.

Fig 5. Gamleby socken, RAÄ 469. Magnus Petersson gör plastage. Foto K-G Petersson.

Dokumentation

Dokumentationen och beskrivningarna av hällristningarna gjordes utifrån den mall som utarbetats inom Rane-projektet. En del av ristningarna gick inte att dokumentera med frottagemetoden. Dessa ristningar ritades av enligt plastagemetoden istället. Med det menas

att hällen täcks med plastfilm och att figurerna ritas av med tuschpenna. För att få så bra dokumentation som möjligt så nattbelyste vi ristningarna och ritade med krita i de ristningar som syntes. Efter detta frotterades hällarna och inför fotodokumentationen målades figurerna

Fig 6. Törnsfalls socken, RAÄ 214. Cecilia Ring och Veronica Palm nattlyser i Källsäker.

Fig 7. Gamleby socken, RAÄ 54. Motivytan froteraras.

med vattenuppslammad krita. Avslutningsvis gjordes beskrivningar av hällristningarna enligt formulär framtagna för Rane-projektet.

De frottage som gjordes i samband med dokumentationen scannades och monterades i bildbehandlingsprogram. Scanningen utfördes hos Svenskt HällristningsForskningsArkiv (SHFA). De monterade frottagen användes sedan som underlag för skadedokumentationen.

Problem med övertäckning

Överlag uppstod inga problem med övertäckningen av hällarna. Vid tätortsnära Gamleby nr 54 stals presenningarna vid två tillfällen vilket försämrade effekten av spritningen samt vid Gamleby nr 253 där presenningen avlägsnats, förmodligen i samband med nutida myntoffer i skålgroparna. Lokalerna med betesdjur klarade sig bra då övertäckningarna var väl förankrade. Detta var annars något som tidigare oroadde oss.

Skadedokumentation

Skadedokumentationen utfördes hösten 2008 av Eva Ernfridsson, Konserveringsvetaren. För generell information kring vittring och vård hänvisas till rapport Vårdplan för hällristningar i Lofta sn, Kalmar län, Ernfridsson och Källström, 2004. Syftet med skadedokumentationen var att dokumentera vittringsstatus och miljö så att vårdinsatser kan planeras och prioriteras. Dokumentationen har utförts så att vittring och miljö ska kunna följas upp och eventuella insatser på det sättet ska kunna utvärderas.

Vid skadedokumentationen har varje lokal fått sin geologi, miljö och vittringsstatus beskriven och åtgärdsförslag har upprättats. Bergartsbestämningen gjordes tillsammans med Tommy Claesson, geolog vid Högskolan i Kalmar. En stor vikt har också lagts vid fotografering och bildbehandling. För varje lokal har rapporter utformats som finns att tillgå på Kalmar läns museum.

Fig 8. Gamleby socken, RAÄ 388. Figurerna ifylls med kritslam.

Vårdåtgärder

De förslag till vårdåtgärder som följer nedan grundar sig mycket på de olika hållarnas skick. Bedömningarna för detta baseras på observationer och intryck som gjorts under arbetets löpande arbete samt Eva Ernfridssons skadedokumentationer. Hållarnas status i fråga om vittring och utsatthet varierar beroende av bergets kvalitet samt hur de är exponerade och utsatta för miljöpåverkande faktorer såsom klimat, växtlighet och föroreningar. Generellt kan sägas att minsta åtgärd för vård är spritning och borstning en gång om året på samtliga hållar. Spritningen görs för att förhindra alg- och lavtillväxt och med borstningen tas löv och annat organiskt material som kan bilda förna och humus bort. Genom dessa årliga åtgärder ges också tillfälle till att rutinmässigt besiktiga lokalerna regelbundet.

Andra kompletterande åtgärder kan vara att hållar vinterövertäcks. Detta görs med fördel innan lövfällningen på hösten och avtäckningen kan ske på våren efter att frosten upphört. I mer ambitiösa fall kan det vara befogat att täcka över hållarna med presenningar med mönster föreställande ristningarna på den aktuella lokalen.

I syfte om att förhindra fortsatt nedbrytning samt att ”spara” hållristningar för framtiden kan i vissa fall permanenta övertäckningar vara aktuellt. Beskrivningar över hur detta utförs återfinns i nedan under rubrikerna Förslag till åtgärder rörande de ristningar där det har bedömts som en nödvändig lösning.

I några få fall föreslås det också att av pedagogiska skäl imåla ristningar med vit, reversi-

bel färg. Detta görs i så fall med färger som dokumenterat inte har någon negativ påverkan på hållkonsten. Vit färg används för att forskning har visat att hållristningsmotiven inte var målade men att färska knackningar och ristningar på berg ger en vit lyster. Det är inte belagt om ristningarna var imålade eller inte. Man vet genom praktisk erfarenhet att nyhuggna ristningar skiner vita och syns väl utan att målas i. Den vita färgen har därför något slags autenticitet. Den röda färgen, som brukar användas för ifyllning av hållristningar, har använts på grund av hållmålnings röda färg. Det finns alltså inget som visar att hållristningar varit rödmålade.

Vissa moment av föreslagna vårdåtgärder som t ex röjning kring ristningshållar kan och bör ske i samverkan med markägare och/eller intressegrupper som t ex hembygd föreningar.

Information

Inom det aktuella projektet fanns det också en ambition i att framställa förslag till informationsinsatser. Dessa innefattar förslag som skyltning och övrigt tillgängliggörande på plats. I förlängningen skall också information om länets hållristningar finnas på länsstyrelsens och museets hemsidor. Detta kan också kompletteras med lokalt tillgängliga broschyrer och artiklar. Förslagen nedan tar också hänsyn till faktorer som lättillgänglighet, tätortsnärhet, synlighet och ömtålighet. Informationsspridning kan också ske i samverkan med markägare.

Lokalerna

Följande avsnitt listar hällristningslokalerna från Måsebo i Västerviks kommun till Arby i Kalmar kommun som behandlats i det aktuella projektet. Ett kanske mer korrekt begrepp är hällbilder då efterleden -ristningar har en tolkande innebörd. Bilderna, eller figurerna, kan ha skapats på andra sätt som t ex genom knackning, vilket är sannolikt den mest brukade tekniken i Kalmar län. Anledningen till att termen hällristning konsekvent har använts i denna rapport är att projektet inledningsvis utgick från Riksantikvarieämbetets terminologi för fornlämningsregistret.

Presentationerna av hällristningarna som följer är strukturerade på så vis att inledningsvis beskrivs lokalernas motivinnehåll, bergart och fysiska miljö. Sedan följs detta av vårdförslag och om hur de bör ingå i olika informationssatsningar.

Västerviks kommun har överlägset flest hällristningar i Kalmar län. Värt att notera är att lokalerna Måsebo, Kasimirs borg och Gamleby ingår i K95, Riksintresse för kulturmiljövård i Kalmar län samt att Måsebo tidigare varit fornvårdsområde.

RAÄ 388, Gamleby socken, Gamleby-Måsebo 1:2, Västerviks kommun

Fig 9. Hällen från NO.

Hällen, som ligger i betesmark för nötkreatur och får, består av fyra skeppsfigurer, en cirkelfigur, en obestämbart figur samt 67 skålgropar inom en yta av ca 2 x 2 meter. Figurerna syntes inte före rengöring. Bergarten är ljus kvartsit och är till största delen ovittrad. Flera av skålgroparna är knackade i naturliga sprickor. Hällen är slät och skeppsristningarna har en obefintlig relief varför något frottage inte ansågs meningsfullt efter försök.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	-
Plastage:	Ja
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällen ska borstas och spritas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt.

Informationsinsatser

Hällens figurer är tydliga och placeringen i en hävdad betesmark skapar ett stort upplevelsevärde. Men just att den ligger i stängslad mark gör den svåråtkomlig samt att den är svår att hitta pga av sitt läge i terrängen och från håll skymd av växtlighet och avstånd från väg. En tydlig skyltning skulle krävas om hällen skall tillgängliggöras publikt.

Landskapet kring Måsebo karaktäriseras av en tydlig åsrygg som flera stora stenrösen ligger längs. Området är pedagogiskt och upplevelsemässigt tydligt och intressant varför hela området i sig borde skyltas och lyftas fram som ett besöksmål med kanske en strövslinga. Måsebo har tidigare utgjort fornvårdsobjekt.

Fig 10. Plastagebild.

RAÄ 447, Gamleby socken, Gamleby-Måsebo 1:2, Västerviks kommun

Fig 11. Blocket från SO.

Ristningens figurer är på ett block i betesmark för nötkreatur och består av 115 skålgropar och två skeppsfigurer inom en yta av ca 2,4 x 2,5 meter. De flesta skålgropar är tydliga medan skeppen är svårare att se. Blocket består av amfibolit och är sprickrikt med en del lösa bitar och bompartier.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällen ska borstas och spritas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt. För att undvika frostsprängning bör hällen skyddstäckas under varje vinterhalvår.

Informationsinsatser

Hällens ristningar, framförallt skålgroparna, är tydliga och placeringen i en hävdad betesmark skapar ett visst upplevelsevärde. Att den ligger i stängslad mark gör den svåråtkomlig men lätt att hitta pga av sitt läge i öppen terräng. En tydlig skyltning krävs.

Landskapet kring Måsebo karaktäriseras av en tydlig åsrygg som flera stora stenrösen ligger längs. Området är pedagogiskt och upplevelsemässigt tydligt och intressant varför hela området i sig borde skyltas och lyftas fram som ett besöksmål med kanske en strövslina. Måsebo har tidigare utgjort fornvårdsobjekt.

Fig 12. Frottagebild.

RAÄ 253, Gamleby socken, Kasimirsborg 1:6, Västerviks kommun

Fig 13. RAÄ 253 från N.

Ristningarna finns på en mindre bergknalle i en relativt öppen betesmark för nötkreatur vid Kasimirsborg. Ristningarna täcker i stort sett hela knallens yta, 4 x 3 meter, och består av 110 skålgropar och tre skeppsfigurer. Skålgroparna är särskilt iögonfallande beroende av dess antal och flera är markanta i storlek. Berget består av kvartsit och är relativt vittrat med en hel del exfoliationer och bompartier.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällan ska borstas och spritas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt. Om skadorna utvecklas bör sprickorna tätas med lim eller bruk.

Informationsinsatser

Kasimirsborg är klassat II som värdefull naturmiljö med mycket högt naturvärde där värdet även är knutet till kulturmiljön med ursprung från bronsåldern. Området är naturskönt med tydliga fornlämningar och är därför lämpligt som besöksmål. Inom området finns flera skyltar som informerar om platsens fornlämningsmiljö med fossila åkrar, skärvtenshögar, gravar och hällristningar. Tyvärr är dessa svåra att orientera sig efter och bör därför uppdateras och förtydligas. Ett annat tillvägagångssätt är att hällristningsytan skyltas separat, det förra är att föredra.

Fig 14. Närbild från O.

RAÄ 252:3, Gamleby socken, Kasimirsborg I:6, Västerviks kommun

Fig 15. Hällen från S med kritfyllda figurer.

Figurerna är ristade på en häll i relativt öppen betesmark för nötkreatur vid Kasimirsborg som mäter ca 4 x 3 meter. Motiven utgörs av 11 skålgropar och 20 skepp. Vid dokumentationstillfället våren 2008 återfanns endast 12 skeppsristningar vilket berodde på att delar av hällen hade övertäckts av matjord. Berget är av kvartsit med flera sprickor och exfoliationer.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

I anslutning till ristningsytan växer det en en och flera småbuskar vilka bör tas bort för att undvika förna- och humusbildning. Den matjord som täcker delar av ristningen som syn-

tes vid inventeringstillfället ca 1980 bör också avlägsnas, utan arkeologisk undersökning som tidigare föreslagits. Hällen ska borstas och spritas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt.

Informationsinsatser

Kasimirsborg är klassat II som värdefull naturmiljö med mycket högt naturvärde där värdet även är knutet till kulturmiljön med ursprung från bronsåldern. Området är naturskönt med tydliga fornlämningar och är därför lämpligt som besöksmål. Inom området finns flera skyltar som informerar om platsens fornlämningsmiljö med fossila åkrar, skärvstenshögar, gravar och hällristningar. Tyvärr är dessa svåra att orientera sig efter och bör därför uppdateras och förtydligas. Den aktuella ristningsytan finns inom synhåll från en av skyltarna och skulle bli tydligare om figurerna målades med tunn vit, reversibel färg som gör att bergets

Fig 16. Detalj.

struktur syns igenom. Att fylla ristningar med färg anses numera som kontroversiellt men kan trots det fylla en pedagogisk funktion genom tydliggörande. Inom Kasimirsborg finns flera

hällristningslokaler som lämnas ofyllda vilka då kan fungera som referensobjekt. Alternativt kan lokalen skyltas separat utan att figurerna är ifyllda men med fotografi med fyllda dito.

RAÄ 380, Gamleby socken, Kasimirsborg 1:6 ,Västerviks kommun

Fig 17. Detalj, skålgrop med kritfyllda knackspår.

Ristningsytan finns på en häll i relativt öppen betesmark och mäter ca 2,5 x 2,5 meter. Motiven utgörs av 18 skålgropar, 14 fotsulor, tre cirklar samt åtta obestämbara figurer. Vid dokumentationstillfället 2008 avlägsnades matjord vilket ledde till flera nyfynd. Bergarten är kvartsit och är tät och hård vilket gör att man ser knackningarna tydligt.

Spritzning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällen ligger mitt i en kostig vilket leder till att jord och löst material sprids ut på ytan. Ytan kan hållas öppen med relativt liten insats med spritzning och borstning en gång om året.

Informationsinsatser

Kasimirsborg är klassat II som värdefull naturmiljö med mycket högt naturvärde där värdet även är knutet till kulturmiljön med ursprung från bronsåldern. Området är naturskönt med tydliga fornlämningar och är därför lämpligt som besöksmål. Inom området finns flera skyltar som informerar om platsens fornlämningsmiljö med fossila åkrar, skärvstenshögar, gravar och hällristningar. Tyvärr är dessa svåra att orientera sig efter och bör därför uppdateras och förtydligas. Ett annat tillvägagångssätt är att hällristningsytan skyltas separat.

Fig 18. Hällen från O med fyllda figurer.

RAÄ 469, Gamleby socken, Kasimirs borg I:6, Västerviks kommun

Fig 19. Hällen från S med kritmålade figurer.

Lokalen har fram till 2008 inte funnits med i fornlämningsregistret. Den visades av en privatperson för arkeologer på KLM hösten 2004 då två skeppsrisingar syntes. Ristingssytan finns på en relativt brant sluttande berghäll i betesmark och kunde inte övertäckas 2007 pga av dåliga förankringsmöjligheter och betesdjur. Figurerna var otydliga och skydda av, framförallt, lavar, inom en yta av 1,1 x 1 meter. Rengörningen gjordes enbart genom spritning. Vid dokumentationen 2008 upptäcktes ytterligare

figurer i form av två dansande människofigurer, en djurfigur, en fotsula samt en ringfigur. Utanför den rengjorda ytan syns ytterligare figurer och lokalen är alltså att betrakta som oavgränsad. Berget är av tät och mycket slät kvartsit varför något frottage inte ansågs meningsfullt. Figurerna är knackade och saknar relief. Trots det syns de bra då de vita krosspårerna bryter ljuset på annat sätt än omgivande berg. Motiven är unika för Tjust.

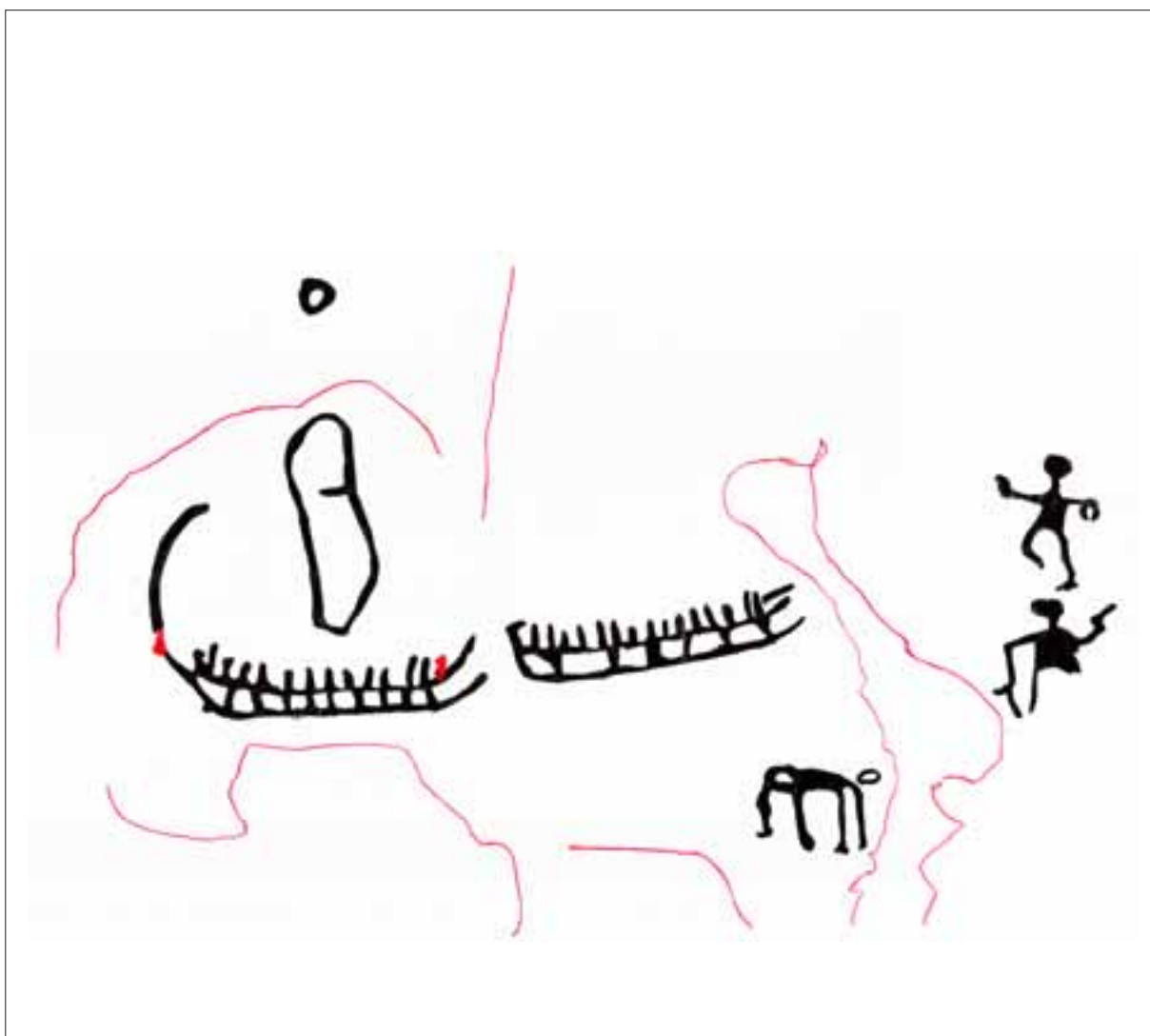

Fig 20. Plastagebild.

Spritning/Rengöring:	Ja, delvis
Övertäckning:	-
Frottage:	-
Plastage:	Ja, delvis
Kalkning:	Ja, delvis

Förslag till vårdåtgärder

För att avgränsa motivytan bör hällen rengöras genom spritning och borstning för att avlägsna lavar och alger. Denna insats kan uppgå till

fyra dagar. Sedan kan hällen hållas ren genom årlig spritning.

Informationsinsatser

Hällen ligger strax utanför det skyltade området vid Kasimirsborg och kan därför lätt missas. Ristningarna är en sevärdhet och bör därför skyltas tillsammans med RAÄ 468 och att pilar visar vägen inom området.

RAÄ 468, Gamleby socken, Kasimirs borg 1:6 ,Västerviks kommun

Fig 21. Fotsulorna sedda uppifrån.

Lokalen har fram till 2008 inte funnits med i fornlämningsregistret. Den visades av en privatperson för arkeologer på KLM hösten 2004 då två parställda fotsulor syntes. Ristningsytan finns på en mindre berghäll i betesmark och kunde inte övertäckas 2007 pga av dåliga förankringsmöjligheter och betesdjur. Figurerna var otydliga och skymda av, framförallt, lavar, inom en yta av 1 x 1 meter. Rengöringen gjordes enbart genom spritning. Vid dokumentationen 2008 upptäcktes ytterligare två fotsulor. Utanför den rengjorda ytan syns ytterligare figurer och lokalen är alltså att betrakta som oavgränsad. Berget är av samma kvalitet och art som RAÄ 469 varför något frottage inte ansågs meningsfullt. Figurerna är knackade och saknar relief. Trots det syns de bra då de vita krosspårerna bryter ljuset på annat sätt än omgivande berg.

Spritning/Rengöring:	Ja, delvis
Övertäckning:	-
Frottage:	-
Plastage:	Ja, delvis
Kalkning:	Ja, delvis

Förslag till vårdåtgärder

För att avgränsa motivytan bör hällen rengöras genom spritning och borstning för att avlägsna lavar och alger. Denna insats kan uppgå till en halv dag. Sedan kan hällen hållas ren genom årlig spritning.

Informationsinsatser

Hällen ligger strax utanför det skyltade området vid Kasimirsborg och kan därför lätt missas. Ristningarna är tillsammans med RAÄ 469 en sevärdhet och kan ha en gemensam skyltning med denna och att pilar visar vägen inom området.

Fig 22. RAÄ 468 från S med figurerna centralt i bilden.

RAÄ 54, Gamleby socken, Gamleby, Västerviks kommun

Fig 23. RAÄ 54, ristningarna från S.

Ristningarna finns på en berghäll intill en lokalgata i industriområdet Hammer. Bakom är ett tätt buskage. Figurerna finns inom en yta av 4 x 3,5 meter och består av 110 skålgropar, fem skepp, 5 cirkelfigurer, fyra rännformiga fördjupningar och en fotsula. Berget består av amfibolit och är mycket skadat. Ca 20 % av ytan har exfolierat och det finns många bompartier och lösa bitar. Skadorna beror på att berget är mycket sprickrikt samt att hällen har eldats vid valborgsmässofrande. Rengöringen hade bara fungerat delvis då övertäckande pressenningar stulits vid två tillfällen. Detta ledde till att inte alla ristningar kunde ses vid dokumentationen. Tvättad och fotograferad 1965. Imålad 1981.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Om hällen skall hålla öppen bör buskarna röjas samt att den spritas en gång om året. Då hällen är i dåligt skick, vilket också försämrats, kan istället en permanent övertäckning vara aktuell. Detta görs genom täcka ristningsytan, med en marginal om 1,5 meter, med ett 0,15 meter tjockt sandlager vilket täcks av en sedummatta.

Fig 24. Ristningarna frotteras. Märk lavorna i bildens nederkant där ytan inte rengjorts.

Informationsinsatser

Hällen har den pedagogiska fördelen med att den är tätortsnära, tillgänglig och har många varierade figurmotiv. Hålls hällen öppen bör en informationsskylt sättas upp i anslutning med information om hällkonst samt varning

om att beträda hällen. I ett tydliggörande syfte kan också figurerna imålas med tunn, vit färg. Den skulle också kunna belysas nattetid med släpljus för att förstärka effekten av figurerna.

RAÄ 80, Gamleby socken, Gamleby, Västerviks kommun

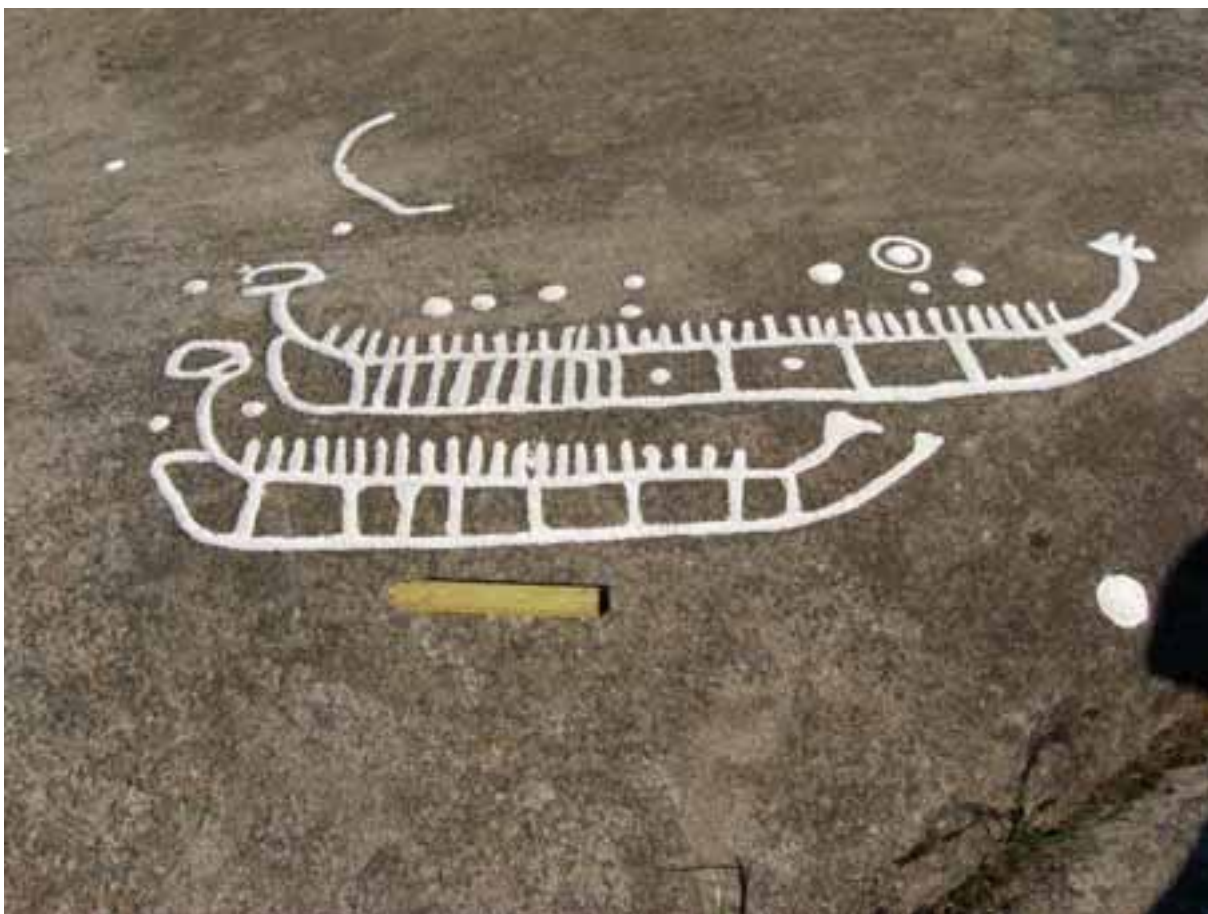

Fig 25. Skeppfigurerna med kritfärg.

Ristningarna finns på en bergklack i ängs-
mark vid ett villaområde. Figurerna består av
34 skålgropar och två skepp inom en yta av
ca 3 x 4,5 meter. Berget är av granit och är
ganska vittrat.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till åtgärder

Hällen ska spritas en gång om året för att und-
vika ytterligare lavtillväxt. Det växer högt gräs
intill hällen som bör hållas kort med gräsklip-
pare.

Informationsinsatser

Lokalen har den pedagogiska fördelen med att
den är tätortsnära, tillgänglig samt att fram-
förallt skeppsrisingarna syns tydligt. Platsen
skulle också gå att handikappanpassas med en
kringgående träram. Platsen bör skyltas.

Fig 26. RAÄ 80 i morgonsol, från S. Fotograf Eva Ernfridsson.

RAÄ 93:2, Törnsfalls socken, Almvik 1:2, Västerviks kommun

Fig 27. Hällen med kritmålade figurer. Foto från V.

Lokalen ligger i en skogsdunge med ristningar inom en yta av 7,5 x 3 meter. Figurerna utgörs av 103 skålgropar, 14 fotsulor tre cirkelfigurer och två skeppsristningar. Hällen ingår i en sammanhållen fornlämningsmiljö i Almviksnäs med ett röse 6 meter söder om vilket tyder på att det kan finnas ett rituellt samband de emellan. Delar av hällen är mycket skadade med sprickor och exfoliationer. Vissa delar som togs fram under dokumentationen hade legat under matjord var dock i mycket gott skick där inknackningar syntes tydligt. Bergarten är amfibolit. 2 skepp och 44 skålgropar, målades 1981.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till åtgärder

Törnsfall 93:2 är den av de skadedokumenterade hällarna som är i störst behov av konservering. Ett antal sprickor bör fyllas för att förhindra att löv samlas, jord bildas och högre växter växer till. Om hällen inte ska finnas tillgänglig publikt bör den övertäckas permanent.

Fig 28. Veronica och Cecilia gör frottage. Foto från SV.

Om den ska finnas till beskådan bör den vinterövertäckas innan lövfällningen på hösten. I samråd med markägaren bör också intillstående träd tas ned vilket ger en luftigare miljö med mindre tillväxt av grönalger. Om detta sker kan också en trädgallring kring röset, RAÄ 93:1, beaktas för att ytterligare förstärka det rumsliga sambandet. Hällen ska också borstas och spritas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt.

Informationsinsatser

Hällen ligger tillgängligt i anslutning till en privat väg. Intill finns också en informationsskylt som dock är skadad och bör bytas ut. Tillammans med fler hällristningar och gravar i närområdet utgör platsen ett kulturhistoriskt intressant och naturskönt besöksmål.

RAÄ 100:2, Törnsfalls socken, Almvik 1:2, Västerviks kommun

Fig 29. Scannat frottage av RAÄ 100:2.

Lokalen ligger ca 30 meter söder om RAÄ 93 och i samma hästhage som RAÄ 100:3 och 100:4. Hällen är av hård amfibolit och ristningarna som finns inom en yta av ca 3 x 1 meter består av 29 skålgropar och 7 fotsulor. I samband med rengöringen täcktes hällen endast av plastsäckar vilket fungerade utmärkt.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällen är välbevarad men ska borstas och sprittas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt.

Informationsinsatser

Ristningarna vid Almviksnäs skulle kunna ha en gemensam skyltning i anslutning till vägen vid RAÄ 93. Intill den aktuella hällen finns ett gravröse, RAÄ 100.1, som borde rensas från de enstaka träd som växer intill för att förstärka det visuella sambandet mellan grav och ristningar.

Fig 30. Kritmålade figurer vid Almviksnäs. Foto från V.

RAÄ 100:3, Törnsfalls socken, Almvik 1:2, Västerviks kommun

Fig 31. RAÄ 100:3 med vitmålade figurer. Foto från S.

Hällen ligger öppet i en hästhage ett par meter sydost om RAÄ 100:2. Bergarten är amfibolit till kvartsit och ristningarna som består av 45 skålgropar och två fotsulor ligger inom en yta av ca 2 x 2 meter. Ytan har relativt många små exfoliationer. I samband med rengöringen täcktes hällen endast av plastsäckar vilket i detta fall fungerade utmärkt.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällen ska borstas och spritas en gång om året för att undvika ytterligare lavtillväxt.

Informationsinsatser

Ristningarna vid Almviksnäs skulle kunna ha en gemensam skyltning i anslutning till vägen vid RAÄ 93.

Fig 32. Översikt av ristningslokalerna RAÄ 100:2 och RAÄ 100:3 samt röset RAÄ 100:1. Från SO.

RAÄ 100:4, Törnsfalls socken, Almvik 1:2, Västerviks kommun

Fig 33. Detalj av RAÄ 100:4. Från N.

Hällen ligger i samma hästhage som RAÄ 100:2 och RAÄ 100:3. Ett par träd som står intill hällen bidrar till att löv och barr döljer stora delar av ristningarna som består av 125 skålgropar, tre fotsulor och en cirkelfigur. Ristningarna ryms inom en yta av 2,5 x 6,5 meter. Bergarten är amfibolit vilken till stora delar är skadad genom sprickor och exfoliationer.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

De många skadorna på den aktuella hällen kräver skydd mot överväxning som kan komma att bidra till rotsprängning. Det är också mycket angeläget att de närmsta träden tas ned. Sprickorna bör tätas för att förhindra humusbildning. Den bör också vinterövertäckas innan lövfällningen på hösten. Minsta insats är att borsta och sprita ytan en gång om året.

Informationsinsatser

Ristningarna vid Almviksnäs skulle kunna ha en gemensam skyltning i anslutning till vägen vid RAÄ 93.

Fig 34. Hällen med kritmålade figurer; från SO.

RAÄ 144, Törnsfalls socken, Skvagerfall, (Hjortekrog), Västerviks kommun

Fig 35. Kritmålade skeppsfigurer, från N.

1963 undersöktes ett röse på den aktuella platsen. Röset var 10 meter i diameter och 1,5 meter högt. Röset hade en mittsten som var lagd direkt på en del av hällen som hade brandskador. När rösets stenar hade avlägsnats upptäcktes ristningar. Sammanlagt finns det 18 skepp, en skålgrop och en oidentifierad ristning (Widholm 1998). Figurer imålades 1963 och ytterligare 5 skepp 1981 (Friberg 1990). Den ristade ytan mäter 3,2 x 3,2 meter på en berghäll av kvartsit. Ristningarna har en mycket grund relief. Lokalen ligger alldeles intill väg E22 och en cykelväg kommer att byggas direkt norr om. Detta innebär att hällen kommer att vara helt inramad av vägar inom en snar framtid. På hällen växer en tall med överhäng delvis över ristningarna. I samband med dokumentationen våren 2008 var ristningsytan inte

tillräckligt ren för att återfinna alla ristningar. Den hårda bergarten och ristningarnas låga relief gjorde bidrag till att frotteringen blev meningslös efter försök. I stället gjordes en plastagedokumentation av de ristningar som syntes. Hösten 2008 återfanns dock alla ristningar vid skadedokumentationen.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	-
Plastage:	Ja
Kalkning:	Ja, delvis

Förslag till vårdåtgärder

Utöver ett antal exfoliationen och sprickor är hällens beskaffenhet att betrakta som stabil.

Fig 36. Cecilia gör plastage. Från V.

Men eftersom ristningarna är så extremt grunda räcker det med lite reliefvittring för att figurerna ska bli omöjliga att se. Hällen är också extra utsatt pga närheten till den hårt trafikerade E22 med bilavgaser och vägsalt.

En åtgärd för att bevara den återstående kvaliteten av ristningarna är att täcka över den permanent. När hällen täcks över är det viktigt att kapsla in berget kring ristningarna så att vatten med salter och bilavgaser inte tränger ner till dem. Bentonit i pulver kan påföras direkt på berget för att därefter täckas med bentonitskivor i geotextil. Dessa lager bör vara en decimeter tjockt. Ovanpå detta läggs sedan ett 0,3 meter tjockt lager med stenkross, (en halv till en centimeter i diameter), för att skydda bentoniten. I ett ytterligare förslag kan röset

rekonstrueras över detta och på så sätt återställa den borttagna graven.

Minsta insats är att ta bort tallen samt att sprita och tvätta hällen en gång om året.

Informationsinsatser

Ristningarna i Hjortekrog har rönt stort intresse i den arkeologiska forskningen med kopplingen till gravritualer då ristningarna tolkas att ha skapats i samband med gravläggningen och rösebyggandet.

För att tillgängliggöra platsen mer för allmänheten kan detta underlättas genom att sätta upp en skylt norr om hällen i anslutning till den planerade cykelvägen. I övrigt ligger ristningen svårtillgänglig beroende av närheten till E22 och kringliggande åkermark.

RAÄ 214, Törnsfalls socken, Källsåker I:I, Västerviks kommun

Fig 37. Ristningen i Källsåker framgrävd och vitmålad. Foto från S.

Hällen, som varit övertäckt sedan 1975, grävdes fram våren 2008. 1971 hade den målats med vit, vattenbaserad färg. Ristningarna finns på sydsidan av en bergknulla med nästan vertikal lutning inom en yta av 5 x 2,5 meter. Berget utgörs av ljus kvartsit med den övre delen mer vittrad än den nedre. Skadorna består av exfoliationer och sprickor. Motiven består av 27 skålgropar, 15 skepp, två som närmast liknar djurfigurer samt en cirkelfigur. Dokumentationen underlättades genom att hällan varit täckt vilket innebar att berget var rent. Lokalen ligger i gränsen mellan åkrar och skog. Platsen intill hällan finns vildvuxna buskar och höga örter. Via en bruksväg är den lättillgänglig.

Spritning/Rengöring:	-
Övertäckning:	Ja, sedan 1975
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Hällens kvartsit är hård och spröd vilket skapar en känslighet för snabba variationer i temperatur och fuktighet. Det är mycket svårt att förutse hur snabbt skadorna förvärras på grund av klimatet. Detta kan följas upp med hjälp av fotodokumentation och frottage. Det är dock mycket viktigt att hällan hålls ren från växtlighet. Om hällan inte skall visas kan den återigen

Fig 38. Detalj av frottage. Foto från SO.

övertäckas som ett alternativ till att minimera underhållet. Då kan bergytan täckas med isolerande bentonitskivor och därefter skall ett jordlager med minst 0,3 meters tjocklek läggas ovanpå i syfte till att förhindra att rötter når berget. Detta kan inspekteras vartannat år.

Ska hällen finnas tillgänglig bör mer berg tas fram så att vegetation hålls en bit ifrån ristningsytan. Till ristningen från bruksvägen kan en flistäckt stig läggas vilket också bidrar till att hålla undan växtlighet. Med hjälp av årlig spritning hålls lavar borta. Kanske kan också ett tak byggas över hällen för att förhindra att nederbörd fryser i sprickorna. Man bör alltså följa utvecklingen på hällen. Om den vittrar mest vintertid är vintertäckning bra. Om den

även vittrar under sommartid, av stora temperaturskillnader mellan natt och dag till exempel, så kan tak vara ett bra alternativ.

Informationsinsatser

En stor fördel med ristningen i Källsåker är att den ligger relativt tätortsnära med framkomliga vägar. Tjust är känt för sina hällristningar och denna lokal är den som ligger närmast centralorten Västervik. Med sin figurvariation är den också en sevärdhet som kan pedagogiskt och rumsligt knytas till gravar och boplatser från bronsåldern i närområdet. En minsta informationsinsats om hällen lämnas övertäckt är att platsen skyltas.

RAÄ 22: I, Gladhammars socken, Lunds by, Västerviks kommun

Fig 39. RAÄ 22 från SV.

Ristningen vid Lunds by har den hällkonst som blev den först uppmärksammade av ristningarna i Kalmar län. På vägen hem från sin öländska resa 1634 stannade J. H. Rhezelius till och tecknade av den. Hällen, som består av kvartsit, ligger i en skogskant, omgiven av träd, bakom en tomt med villabebyggelse. I söder finns en mindre ängsmark. Tvättad och fotad 1965. Imålad med svart plastfärg slutet av 70-/början av 80 -talet. Figurerna på hällen består av 27 skålgropar, 19 fotsulor, en rännformig fördjupning samt ett nyfynd som närmast liknar en människofigur. Berget har en bra kvalitet och inknackningar syntes tydligt. Den ristade ytan mäter 4 x 2 meter.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Ristningarna är i så bra skick att inga större åtgärder krävs. Det skulle vara bra att röja bland träden kring lokalen för att undvika att nedfallna löv och barr bildar förna och humus. Sedan räcker det med att borsta och sprita ytan en gång om året.

Fig 40. Frottage RAÄ 22.

Informationsinsatser

Hällen är skyltad men ligger relativt svårtillgänglig. För att komma dit krävs att man går över en privat villatomt vilket inte är lämpligt. För en annan väg tvingas man att klättra över

en stenmur och sedan gå genom ängsmarken i söder. Det bästa vore att hänvisningsskylta vid vägen, öppna stenmuren och anlägga en enkel stig till och från lokalen.

RAÄ 38, Döderhults socken, Lagmanskvärn I:4, Oskarshamns kommun

Fig 41. Hällen från V.

Ristningarna finns på en låg häll mellan betes- och skogsmark. Till platsen finns en skogsväg och vid parkeringen finns en informations-skylt. Hällen är stängslad för att utestänga betesdjur samt att en skogsväg gick över den fram till stängslingen 1958. Ristningen som är den enda kända i Oskarshamns kommun upptäcktes 1928. Sedan åtminstone 1964 har den varit målad med röd färg. Vid frotteringen 2008 kunde det konstateras att den inte är korrekt ifylld. Ristningarna består av sju skeppsfigurer, fem fotsulor, två skålgropar och ett nyfynd av en rännformig fördjupning. Hällen är av en ljus gnejsgranit och ristningsytan mäter 3,8 x 3,5 meter.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till vårdåtgärder

Eftersom att hällen är porig med många lösa korn är den ömtålig. Detta gör att den inte får skrubbas. Däremot skall den spritas årligen för att förhindra ytterligare lavtillväxt. Om det, trots spritning, visar sig att hällen fortfarande vittrar bör den vinterövertäckas.

Fig 42. Magnus gör frottage.

Informationsinsatser

Då ristningarna är de enda kända i Oskarshamns kommun samt att de har en relativt intressant komposition bör de finnas tillgängliga för allmänheten och forskarvärlden. En upp-

daterad skyltning bör ha en bild över figurerna. Då ristningarna är grunda och svåra att se kan det så småningom vara befogat att fylla ristningarna med vit färg.

RAÄ 83, Mönsterås socken, Habbestorp 7:1, Mönsterås kommun

Fig 43. Hällen med ikritade figurer. Foto från S.

Denna lokal är den enda kända i Mönsterås kommun. Ristningsytan på den aktuella lokalen mäter 1 x 0,5 meter och ligger i nerkan- ten av en liten bergknalle av smålandsporfyr. Hällen är belägen på en gårdstomt och har ett lövträd (ask) som växer precis intill figurerna. Ristningarna utgörs av tre skeppsristningar och en cirkelfigur, sistnämnda återfanns inte vid dokumentationstillfället 2008. Hällen är grovt vittrad och i samband med spritningen och övertäckningen 2007 återfanns inte den nedersta skeppsristningen. Då vi misstänkte att den ristningen kunde finnas under marky- tan grävde vi fram den och det visade sig att den ytan var i mycket bättre skick och knappt alls vittrad.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till åtgärder

Först och främst skall trädet som växer intill ristningen tas bort. Anledningen till detta är att rötterna skadar berget och ristningen. Om hällen inte skall visas bör den täckas permanent. Detta görs bäst med att täcka den berörda delen av hällan med geotextil. Därpå läggs ett lager matjord med minst 0,3 meter tjocklek. (Erfarenheten visar att gräsrötter inte tränger så djupt). Minsta insats är att sprita den en gång om året och vintertäcka den, (se nedan).

Fig 44. Figurerna frotterade. Foto från S.

Informationsinsatser

Flera faktorer talar för att ristningen i Möns-
terås skall permanentövertäckas. Utöver att
hällen har vittrat avsevärt och att ristningarna
så småningom försvinner, så ligger den otill-
gängligt på en privat tomt.

Då det är den enda kända ristningen i Möns-
terås kommun kan den ha ett publikt värde i

sig. Om den skall visas så bör platsen skyltas.
Då borde man också överväga att fylla ristning-
arna med vit färg då de är svåra att se. För att
lindra nedbrytningen bör den i så fall vinter-
täckas vilket kanske markägaren kan hjälpa till
med.

RAÄ 16:2, Arby socken, Kulltorp 4:1, Kalmar kommun

Fig 45. Figurerna i Arby ikritade. Foto från SO.

Ristningen ligger i åkermark och figurerna finns inom en yta av 2 x 1,5 meter. Figurerna är huggna i ett flyttblock av grovkornig röd granit. Motiven utgörs av fem skeppsfigurer och 11 skålgropar varav 8 är nyfynd. Två av skålgroparna är förbundna med en ränna. Skeppen är de sydligast kända i Kalmar län.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till åtgärder

Hällen bör inte låtas växa igen utan skall hållas fri från vegetation genom årlig spritbehandling.

Ett par större stenar bör läggas runt det ristade blocket i syfte att förhindra att jordbruksmaskiner kommer för nära. Vid skadedokumentationstillfället syntes skador på blocket efter att ett jordbruksredskap hade stött emot.

Informationsinsatser

Då ristningen är den enda kända av sitt slag i Kalmar kommun och södra Kalmar län föreligger ett stort intresse av att informera om den. Lokalen ligger tillgänglig från en bruksväg och syns tydligt därifrån om den hålls ren och att ljusförhållandena är de rätta. Platsen är hänvisningsskyldad av lokala intressenter men detta bör kompletteras med en särskild informationsskylt om den aktuella ristningen tillsammans med RAÄ 113 och RAÄ 16:1.

Fig 46. Detalj av den rengjorda ytan. Fotograf Eva Ernfridsson.

RAÄ 113, Arby socken, Kulltorp 4:1, Kalmar kommun

Fig 47. Skålgropar och rännor. Foto från SSV.

Ristningen återfinns på ett flyttblock av grovkornig granit i en lummig betesmark. Figurerna som utgörs av 19 skålgropar ryms inom en yta av 1,4 x 1,3 meter. Sex av dessa har rännor som löper åt samma håll, nedför blocket. Någon meter väster ut ligger RAÄ nr 16:1, som utgörs av ett större flyttblock med 18 skålgropar och två rännor.

Spritning/Rengöring:	Ja
Övertäckning:	Ja
Frottage:	Ja
Plastage:	-
Kalkning:	Ja

Förslag till åtgärder

För att hålla ristningsytan ren från lavar och mossar så bör hällen borstas och spritas en gång om året. I samband med detta kan även RAÄ 16:1 efterhållas.

Informationsinsatser

Lokalen ligger tillgänglig från en bruksväg och är tillsammans med RAÄ 16:1 och 16:2 ett intressant besöksmål. Platsen är hänvisningsskyldad av lokala intressenter men detta bör kompletteras med en särskild informationsskylt om den aktuella ristningen tillsammans med RAÄ 16.

Fig 48. Detalj, RAÄ 113. Fotograf Eva Ernfridsson.

Referenser

- Arnell, K-H. 1977. Fornlämningar och forn-
lämningsvård i Tjust. Tjustbygdens kultur-
historiska förening. Västervik.
- Ernfridsson E. 2008. Skadedokumentationer
över samtliga lokaler som ingått i aktuellt
projekt utom Gamleby RAÄ nr 468.
- Ernfridsson, E. & Källström, L. 2004. Vård-
plan för hällristningar i Lofta, Kalmar
län. Rane-projektet Kalmar län, december
2004.
- Friberg, B. 1990. Hällristningar i Tjust. Kal-
mar län 1990. Årsbok för kulturhistoria
och hembygdsvård. Årgång 75. Oskars-
hamn.
- Källström, L. 2005. Utkast till projektplan
050531. Hällristningar i Kalmar län –
dokumentation, vård och information.
Stencil. Länsstyrelsen i Kalmar län.
- Petersson, M. 2006. Fortsättningen av
RANE-projektet i övriga Kalmar län.
Kostnadsberäkning. Stencil. Kalmar läns
museum.
- Schulze, H & Källström Alexandersson, L.
2005. RANE-projektet i Kalmar län 2002-
2005. Rock Art in Northern Europe – ett
projekt om hällkonst. Slutrapport från
Kalmar län. Rapport september 2005.
Länsstyrelsen Kalmar län och Kalmar läns
museum.
- Widholm, D. 1998. Rösen, ristningar och
riter. Acta Archaeologica Lundensia. Series
prima in 4°. Nr 23. Lund.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr: 431-13079-07

Kalmar läns museums dnr: 33-456-07

Projektnummer KLM: 08/14

Uppdragsgivare: Länsstyrelsen, 391 86 Kalmar

Landskap: Småland

Kommun: Västervik, Oskarshamn, Mönsterås och Kalmar

Socken: Gamleby m fl, Döderhult, Mönsterås och Arby

Fastighet: flera

Fornlämningsnr: flera

Ekonomisk karta: flera

X koordinat: flera

Y koordinat: flera

Personal: Magnus Petersson, Cecilia Ring, Arwo Pajusi, Veronica Palm

Skadedokumentation: Eva Ernfridsson, Konserveringsvetaren,
Anders Zornsgatan 34 B, 412 72 Göteborg

Foto, Du nr: Du 120:1 - 265

Dokumentation: All dokumentation förvaras på KLM.

Adress

Box 104, S-391 21 Kalmar

Telefon

0480-45 13 00

Fax

0480-45 13 65

E-post

info@kalmarlansmuseum.se